

DOI: 10.15290/rtk.2018.17.3.21

 0000-0003-0668-4645

Łukasz Niewiński
Uniwersytet w Białymstoku

Papieska Gwardia Szwajcarska na łamach czasopisma „Der Schweizergardist” w latach 2007-2017

THE PONTIFICAL SWISS GUARDS IN «DER SCHWEIZERGARDIST» IN 2007-2017

This article discusses the contents of «Der Schweizergardist» and presents the image of the Pontifical Swiss Guard created on its pages. The period covered starts with the publication of the magazine's first issue in 2007 and finishes with the release of the current 3/2017 issue. Until now, this subject has not been raised in the world historiography. «Der Schweizergardist» is not available in Poland, hence it remains unknown among native historians. The magazine is the main source of information on the recent history of the Swiss Pontifical Guard. Additional cognitive value can be found in the series of interviews conducted with the members of the Guards Corps and printed on the pages of «Der Schweizergardist». Historical articles related to the subject of PSG are also interesting. The author intends to answer the following research questions in this text: What was the origin of the magazine? Who is editing the magazine? What is the contents of «Der Schweizergardist»? What do the administrative and technical, permanent and special sections of the magazine look like; what do they concern? Who has been interviewed? Who are the authors of historical texts? In what light is the daily service of the papal guards exposed and what is the attention paid to?.

Key words: Pontifical Swiss Guards, Pope, Holy Father, Vatican City, „Der Schweizergardist”.

Papieska Gwardia Szwajcarska (dalej też jako PGS) nie wzbudziła do tej pory większego zainteresowania w Polsce¹. A przecież jest ona formacją militarną chroniącą papieża, jednostką o wielowiekowej tradycji, funkcjonującą w oparciu o wartości duchowe, które propaguje przez swoją postawę. Już chociażby z tych powodów warto zgłębić jej dzieje.

Tematem niniejszego artykułu jest przybliżenie zawartości czasopisma „Der Schweizergardist” i przedstawienie wizerunku Papieskiej Gwardii Szwajcarskiej kreowanego na jego łamach². Cezura czasowa rozpoczyna się w 2007 roku, kiedy to został opublikowany pierwszy numer, a kończy wraz z wydaniem (bieżącego) numeru 3/2017. Do tej pory tematyka ta nie była poruszana w światowej historiografii. Magazyn „Der Schweizergardist” nie jest też dostępny w Polsce, stąd pozostaje nieznany wśród rodzimych historyków. Ponadto czasopismo to stanowi główne źródło informacji dotyczących najnowszych dziejów Papieskiej Gwardii Szwajcarskiej. O wielu z tych wydarzeń nie sposób dowiedzieć się z jakichkolwiek innych mediów. Dodatkową wartość poznawczą można odnaleźć również w cyklach wywiadów przeprowadzanych z członkami korpusu Gwardii i umieszczanych właśnie na łamach „Der Schweizergardist”. Interesujące są także zawarte w nim artykuły historyczne związane z tematyką PGS.

Autor w niniejszym tekście zamierza odpowiedzieć na następujące pytania badawcze: Kto redaguje magazyn? O czym pisano w „Der Schweizergardist”? Jak wyglądały i czego dotyczyły administracyjno-techniczne, stałe i nadzwyczajne rubryki czasopisma? Z kim przeprowadzano wywiady? Kim byli autorzy tekstów historycznych? W jakim świetle ukazywano codzienną służbę strażników papieskich i na co zwracano uwagę?

¹ W Polsce do 2010 roku nie wydano żadnej monografii na ten temat. Jednak od tego czasu sytuacja zaczęła się zmieniać. W ostatnich kilku latach ukazało się pięć książek (w tym dwie pozycje źródłowe) dotyczących PGS: Z. Witkowski, „Mężnie i wiernie”. *Papieska Gwardia Szwajcarska. Historia chwały*, Toruń 2010; H. Majkrzak, *Watykan. Papieskie formacje zbrojne*, Keęty 2013; A. Widmer, *Strażnik świętego papieża. Moje lekcje życia u św. Jana Pawła II*, wstęp G. Weigel, Kraków 2013; *Mój święty szef. Komendant Pius Segmüller w rozmowie z księdzem Robertem Bielem*, Kraków 2014; Ł. Niewiński, *Papieska Gwardia Szwajcarska na pocztówkach*, Oświęcim 2017.

² Pl. „Gwardzista szwajcarski”. Tytuł czasopisma jest podawany w każdym numerze także w innych językach (choć zapisany o wiele mniejszą czcionką) – francuskim *Le Garde Suisse*, staroromańskim *Il Gardist Svizzer*, włoskim *La Guardia Svizzera*. Więcej o historii PGS można przykładowo znaleźć w takich pozycjach, jak: R. Royal, *The Pope's Army. 500 Years of the Papal Swiss Guard*, New York 2006; P. M. Krieg, R. Stampfli, *Die Schweizergarde in Rom 1506-2006*, Zürich 2006; D. Alvarez, *The Pope's Soldiers. A Military History of the Modern Vatican*, Lawrence, KS 2011.

Informacje ogólne o czasopiśmie „Der Schweizergardist”

W 2006 roku, w 500-lecie istnienia Gwardii, zaprzestano wydawania dotychczasowych publikacji, czyli roczników Gwardii „Jahresbericht”, jak i półroczników eks-gwardzistów „Der Exgardist”³. W ich miejsce rozpoczęto wydawanie nowego czasopisma „Der Schweizergardist”. Do tej pory (stan na luty 2018), wydano 33 numery „Der Schweizergardist”, po trzy numery rocznie: w marcu, lipcu i listopadzie⁴. Pierwszy numer ukazał się w marcu 2007 roku i liczył 52 strony⁵.

Nakład każdego numeru początkowo był rozmaity, ale od czternastu ostatnich numerów nie zmienia się i wynosi aktualnie 1465 egzemplarzy⁶. Część nakładu (zapewne około 300 egzemplarzy) trafia do Watykanu, gdzie rozdysponowuje je dowództwo Gwardii. Kolejna część jest rozdawana osobom zasłużonym, gościom i sponsorom. Reszta (nieustalona) liczba egzemplarzy jest sprzedawana w ramach prenumeraty. Czasopismo jest finansowane wspólnie przez dowództwo Papieskiej Gwardii Szwajcarskiej i Stowarzyszenie eks-gwardzistów. Ponadto utrzymuje się z reklam⁷, a także z abonamentów, wykupowanych przeważnie przez byłych gwardzistów i ich bliskich. Koszt jednego numeru w prenumeracie wynosi 20 franków szwajcarskich, a roczna prenumerata z kosztami wysyłki to wydatek blisko 80 franków. Magazyn wydawany jest w drukarni Heller Druck w Cham.

³ Więcej o genezie powstania czasopisma [w:] *Päpstliche Schweizergarde. Jahresbericht 1966*, Roma 1967, s. 1-46; *Guardia Svizzera Pontificia. Jahresbericht 2005*, Città del Vaticano 2006, s. 1-90; Ł. Niewiński, op. cit., s. 10.

⁴ Zbiór materiałów do poszczególnych numerów zamykany jest 10 lutego, 31 maja i 10 października. W cyklu wydawniczym zdarzają się duże opóźnienia, np. nr 3/2017 opublikowano w styczniu 2018 r.

⁵ Przeciętnie liczba stron „Der Schweizergardist” wahała się między 44 a 64, przy czym najczęściej występowały: 48, 52, 56 i 60. Wyjątek stanowił numer 2/2016, który liczył 72 strony.

⁶ Początkowo nakład wynosił 1800 egzemplarzy. Jednak już od nr 3/2007 ze względów oszczędnościowych został zmniejszony do 1400 egzemplarzy. Kolejne numery nieznacznie zmieniały się pod tym względem: (nr 2/2008 – 1450, nr 3/2008 – 2/2009 – 1475, nr 3/2009 – 1/2010 – 1425, nr 2/2010 – 1400, nr 3/2010 – 3/2011 – 1420, nr 1/2012 – 2/2012 – 1450, nr 3/2012 – 1/2013 – 1475, od nr 2/2013 – aktualnie wynosi 1465 egzemplarzy).

⁷ Więcej o tym w dalszej części artykułu.

Informacje administracyjno-techniczne zamieszczone w czasopiśmie „Der Schweizergardist”

a) **Redakcja** – pierwszym redaktorem naczelnym został były gwardzista Horst Oertle, a siedziba redakcji znajdowała się w Pfaffhausen w kantonie Zürich. W skład pierwszej komisji redakcyjnej weszli: pełniący służbę zastępca komendanta Gwardii ppłk Jean-Daniel Pitteloud oraz dwaj eks-gwardziści Ulysse Biéri i dr Marco Reichmuth. Od 2016 roku drugim redaktorem naczelnym „Der Schweizergardist” został kolejny eks-gwardzista Andreas Wicky. Wtedy też zmieniła się siedziba redakcji i odtąd mieści się ona w Männedorf w kantonie Zürich.

b) **Kontakt** – oprócz zwyczajowych danych kontaktowych czasopiśma, jak nr tel., czy adres e-mail redaktora naczelnego, podane zostały informacje dotyczące rachunku bankowego oraz adresy kontaktowe do: dowództwa Papieskiej Gwardii Szwajcarskiej, Centrum Informacyjno-Rekrutacyjnego, a także Centrali i poszczególnych sekcji Stowarzyszenia eks-gwardzistów⁸.

c) **Okładka** – wszystkie okładki magazynu utrzymane są w barwach Gwardii – kolorach: ciemnoniebieskim (dominującym), czerwonym i żółtym. Przeważnie znajdują się na nich gwardziści lub elementy ich oporządzenia. Przykładowo widoczne są na nich posterunki jednostki: w Castel Gandolfo (nr 3/2012), przy Bramie Spiżowej (nr 1/2007), przy Bramie Dzwonów (nr 2/2012), we wnętrzu Bazyliki św. Piotra (nr 2/2007), przy pomniku Karola Wielkiego (nr 1/2008); a także zdjęcia komendantów formacji (nr 2/2008, 2/2009, nr 2/2015, nr 3/2016)⁹, sztandaru (nr 1/2009), orkiestry (nr 1/2014, nr 2/2016, nr 2/2017). Na innych okładkach ukazano uroczystości z udziałem eks-gwardzistów (nr 3/2007, nr 3/2009, nr 3/2010, nr 3/2013)¹⁰, fotografie maszerującego oddziału Gwardii (nr 1/2010, nr 2/2010, sceny z przysięgi (nr 2/2014), pożegnania weteranów (nr 1/2015), czy też odniesienia historyczne (nr 1/2012, nr 3/2014). Pojawiają się też na nich gwardziści w mundurach ćwiczebnych armii szwajcarskiej (nr 1/2007, nr 3/2017). Wyjątkowo na okładce widoczne są też: beatyfikacja Papieża Jana Pawła II (nr 2/2011), zdjęcie nowo wybranego papieża Franciszka (nr 1/2013, też

⁸ W 2007 r. (podobnie jak dziś) istniało trzynaście takich sekcji: Argovia, Region Basel, Bern, Fribourg, Jura, Lemania, Ostschweiz (AI, AR, GL, GR, SG, SH, TG), Solothurn, Sottoselva (UR, OW, NW), Svizzera Italiana (TI), Wallis, Zentralschweiz (LU, SZ, ZG), Zürich.

⁹ Okładki te czasami związane są ze zmianą na stanowisku komendanta.

¹⁰ Na okładkach pojawiają się jako cykliczne (w miesiącach jesiennych) coroczne centralne uroczystości (zjazdu) eks-gwardzistów. Zawsze takie fotorelacje zdobią okładki z nr 3 w danym roku.

w nr 2/2015), portret przedstawiający historycznego fundatora Gwardii papieża Juliusza II (nr 2/2013), wizyta w Watykanie prezydenta Rosji Władymira Putina (nr 3/2015), czy otwarcie Drzwi Świętych z okazji Roku Miłosierdzia (nr 1/2016).

d) **Reklamy** – na łamach czasopisma reklamowało się wiele firm, jednorazowo czyniły to m. in. biuro pielgrzymkowe. Częściej wspierały gwardzistów inne firmy, np. kompleks hotelowy, zakład produkujący repliki uzbrojenia, czy ośrodek wypoczynkowy. Stowarzyszenie eks-gwardzistów i dowództwo PGS od początku istnienia pisma zawarło długoterminową umowę reklamową (funkcjonującą do dziś) z kantonem policji Zürich (*Kantonspolizei Zürich*). Na jej podstawie, za nieustalone bonusy finansowe, policja kantonalna dostaje w każdym numerze pisma całą tylną stronę okładki, na której zachęca do rekrutacji we własne szeregi. Początkowo (przez pierwsze piętnaście numerów) zamieszczano na niej zdjęcie policjantki w sprzęcie pletwonurka oraz zwyczajowe ogłoszenie skierowane do przyszłych rekrutów w wieku 20-35 lat i kupon na wysyłkę dodatkowych informacji. Od nr 1/2012 zmieniono strategię i zaczęto przedstawianie sylwetek poszczególnych pracowników policji kantonalnej oraz umieszczono stosowną stronę internetową. Do pozostałych partnerów strategicznych „Der Schweizergardist” należy zaliczyć bank, firmę doradztwa prawnego, drukarnię, czy słynną szwajcarską firmę produkującą noże Victorinox. Warto zauważyć, że czasopismo wspiera i rozpropagowuje (nierzadko bezpłatnie) firmy zakładane przez eks-gwardzistów.

Stałe rubryki czasopisma „Der Schweizergardist”

a) **Kronika** – w każdym numerze (przeważnie na stronach 4-6) zamieszczano kronikę ważniejszych wydarzeń w dziejach Gwardii. Kronika, prowadzona w języku włoskim, obejmowała w danym numerze sprawozdania z czterech miesięcy służby¹¹. Odnotowywano w niej m.in. uroczyste Msze św. papieskie odprawiane w Bazylice św. Piotra, prywatne audiencje papieskie, coroczne (styczniowe) zebranie korpusu dyplomatycznego w Sali Królewskiej Pałacu Watykańskiego, wizyty dyplomatyczne w Watykanie, pielgrzymki papieskie, podróże, pielgrzymki i wizyty gwardzistów dokonywane poza Watykanem, szkoły rekrutów Gwardii i ich przysięgę, czy święta patronów jednostki¹².

¹¹ Numer 1 zawierał miesiące od października poprzedniego roku do końca stycznia roku bieżącego. Numer 2 obejmował miesiące od lutego do końca maja, a numer 3 składał się z opisów wydarzeń od czerwca do końca września.

¹² Świętego Sebastiana (20 stycznia), św. Mikołaja z Flüe (25 września), św. Marcina z Tours (11 listopada).

b) **Szkoły rekrutów** (*Rekrutenschule*) – trzykrotnie w ciągu roku następuje nabór potencjalnych kandydatów do służby w Gwardii. W każdym numerze znajduje się jednostronicowe sprawozdanie ze szkoły rekrutów, odpowiednio z lutego, czerwca i listopada. Zawsze zamieszczane jest zdjęcie rekrutów w towarzystwie aktualnego komendanta, kapelana i gwardzisty odpowiedzialnego za ich szkolenie. Ponadto zamieszczane są dane osobowe wszystkich kandydatów do służby w Gwardii wraz z miejscem i datą ich urodzenia, miejscem zamieszkania i wykonywanym zawodem.

c) **Przysięga** (*Giuramento*) – w każdym numerze 2 z danego roku zawarto relację z corocznej przysięgi nowych rekrutów Gwardii, dokonywanej 6 maja. Nierzadko na kilkunastu stronach (np. w nr 2/2017 na stronach 10-23) zamieszczano zdjęcia (np. w nr 2/2017 w liczbie 10), teksty przemówień Papieża ze spotkania z gwardzistami, komendanta, kapelana, homilii wygłaszanej przez jednego z kardynałów, relację z przysięgi, a czasami wywiady z zaproszonymi na tę uroczystość politykami szwajcarskimi. Dodatkowo przedstawiano odznaczonych medalami papieskimi oraz listę składających przysięgę rekrutów, wraz z ich przynależnością kantonalną i językiem ojczystym (niemieckim, francuskim lub staroromańskim/włoskim), w którym składali przysięgę.

d) **Stan osobowy** (*Bestand*) – zasadniczo w każdym nr 1 z danego roku umieszczano stan osobowy formacji z roku poprzedniego¹³. Zajmował on przeważnie trzy strony, na których wymieniano około 140 nazwisk gwardzistów służących w formacji w danym roku kalendarzowym. Lista zawsze była ułożona według starszeństwa stopni wojskowych, a w wypadku tożsamyh rang, według daty przyjęcia do jednostki. Ogółem na liście podawano stopień, nazwisko i imię gwardzisty, kanton pochodzenia, datę przyjęcia w szeregi formacji, datę jej opuszczenia lub awansu na kolejny stopień¹⁴. Warto zauważyć, że aktualnie najstarszym stażem gwardzistą jest komendant pułkownik Christoph Graf, przyjęty 2 marca 1987 roku.

e) **Wywiady** – najbardziej interesującą, stałą rubryką w czasopiśmie „Der Schweizergardist” pozostaje dział wywiadów. Jest on niezwykle istotny z punktu widzenia historyka, zwłaszcza opisującego dzieje formacji w XXI wieku. W 33 numerach opublikowano 29 rozmów

¹³ Jedynie w roku 2011 stan osobowy opublikowano z opóźnieniem w nr. 2. Z kolei w 2007 nie opublikowano stanu osobowego z 2006 r., gdyż takowy znalazł się w ostatnim numerze *Guardia Svizzera Pontificia. Jahresbericht. 2006*, Città del Vaticano 2006.

¹⁴ Więcej o tym w: Ł. Niewiński, op. cit., s. 50-56.

z 28 osobami¹⁵. Jedynym, który dwukrotnie został uhonorowany przeprowadzeniem rozmowy na łamach „Der Schweizergardist” pozostaje kapelan jednostki Alain de Raemy¹⁶. Po raz pierwszy swoimi spostrzeżeniami podzielił się on tuż po objęciu funkcji kapelana (nr 1/2007), a następnie po papieskiej nominacji na biskupa pomocniczego (nr 1/2014)¹⁷. Przykładowo, de Raemy wskazywał, jako główne aspekty posługi w PGS, na bliski kontakt ze swoimi 110 wiernymi (czyli gwardzistami) i partnerstwo w rozmowie. Wspomniał również o rozwoju duchowości w szeregach jednostki, kształtowanej przez małżeństwa katolickie gwardzistów lub wybór przez nich drogi kapłańskiej. Kolejni kapelani, czyli Pascal Burri¹⁸ i Tomas Widmer¹⁹ również zagościli na łamach „Der Schweizergardist”.

Istotne, pod względem informacji w nich zawartych, okazały się wywiady z komendantami Gwardii: odchodzącym w 2008 roku Elmarem T. Mäderem²⁰, mianowanym na jego miejsce Danielem Anrigiem²¹,

¹⁵ W czterech numerach nie zamieszczono wywiadu – były to: nr 2/2014, nr 1/2016, nr 1/2017, nr 2/2017.

¹⁶ Alain de Raemy ur. 10 kwietnia 1959 r. w Barcelonie. Szkolny czas spędził w Hiszpanii i w Engelbergu. Studiował na uniwersytetach we Fryburgu i w Rzymie. Po święceniach działał jako ksiądz w Yverdon, Lozannie i Morges. W 1996 r. został pastorem we Fryburgu, a w 2004 r. kanonikiem w miejscowej katedrze. Od 1 września 2006 r. kapelan Papieskiej Gwardii Szwajcarskiej.

¹⁷ *Die Arbeit des Papstes berührt jeden. Interview mit Gardekaplan P. Alain de Raemy*, „Der Schweizergardist” 2007, nr 1, s. 34-35; „*Der echte Hirte riecht nach Schaf*”. *Interview mit Weihbischof Alain de Raemy*, „Der Schweizergardist” 2014, nr 1, s. 28-29.

¹⁸ Pascal Burri – ur. 4 września 1965 r. w Neuchâtel. W 1989 r. wstąpił do seminarium w diecezji Lozanny, Genewy i Fryburga. Mianowany kapelanem Gwardii od 1 września 2014 r. – „*Le prêtre est un faiseur de ponts*”. *Interview avec le Chapelain Pascal Burri*, „Der Schweizergardist” 2014, nr 3, s. 22-23.

¹⁹ Thomas Widmer – ur. 18 lipca 1984 r. w Zurychu. Studiował filozofię i teologię na Papieskim Uniwersytecie Świętego Krzyża w Rzymie. W 2015 r. obronił pracę licencjacką na Uniwersytecie Laterańskim. Święcenia kapłańskie otrzymał w 2010 r. W latach 2009-2013 pełnił posługę w katedrze w Chur i w jednej z parafii w rodzinnym Zurychu. 12 grudnia 2015 r. uzyskał nominację od papieża Franciszka na kapelana PGS z dniem 1 stycznia 2016 r. Obecnie opracowuje dysertację teologiczną na temat „Świętość Kościoła według Benedykta XVI”. – *Den Glauben entdecken, vertiefen und leben. Interview mit Gardekaplan Thomas Widmer*, „Der Schweizergardist” 2016, nr 2, s. 40-41.

²⁰ „*Mein Glaube ist mein Lebensinhalt*”. *Interview mit Oberst Elmar Th. Mäder*, „Der Schweizergardist” 2008, nr 2, s. 30-31.

²¹ „*Rückkehr mit Freude und Respekt*”. *Interview mit Oberst Daniel Anrig*, „Der Schweizergardist” 2008, nr 3, s. 26-27.

czy mianowanym w 2015 roku Christophem Grafem²². Szczególnie interesujące okazały się wypowiedzi komendanta Mädera, z których wynikały m.in. kwestie: wzajemnych animozji między Gwardią z Żandarmerią Papieską, stanu finansowego jednostki, szczegółów rekrutacji. Ponadto, w trakcie rozmowy, płk Mäder podkreślił, że „przetrwanie Gwardii usprawiedliwia nie długa historia, tylko jakość dzisiejszych usług”.

Oficerowie Gwardii, podobnie jak komendanci, mogli zaprezentować swoje poglądy na służbę w jednostce przeważnie z dwóch powodów: jej pożegnania, jak uczynili to: mjr Peter Hasler²³, ppłk Jean-Daniel Pitteloud²⁴, kpt. Frowin Bachmann²⁵; lub, dla odmiany, z okazji wstąpienia w jej szeregi, jak: mjr William Kloter²⁶, czy kpt. Cyril Duruz²⁷.

Przykładowo jeden z oficerów, mjr Peter Hasler, weteran z 44,5-letnim stażem służby, w pożegnalnym wywiadzie wymienił pożądane cechy gwardzistów w XXI wieku;

wymagany jest od gwardzistów zdrowy rozsądek, świadomość obowiązku i odpowiedzialności, wytrzymałość, uprzejmość, empatia. To jest żołnierz zastępcy Chrystusa, on wita w jego imieniu ludzi, którzy z całego świata płyną do Watykanu. Tak więc potrzebne jest duże zrozumienie dla innej mentalności, również wewnątrz Gwardii, co ze względu na wąską przestrzeń do życia w kwaterach jest szczególnie ważne. Gwardzista musi być świadom, że wchodzi w „zespół”, w którym przede wszystkim chodzi o wartości duchowe. On musi być świadom, że przez służenie ludziom, jest mu powierzona boska misja i dla ich bezpieczeństwa musi się bezwarunkowo poświęcać. Do tego potrzebna jest zdrowa, religijna podstawa. Papież Paweł VI powiedział, że nie jest możliwe, by bez dużego zaufania Bogu długo służyć w Gwardii...

²² „Der Papst schätzt seine Garde sehr”. Interview mit Oberst Christoph Graf, „Der Schweizergardist” 2015, nr 1, s. 34-35.

²³ „Rückblick in grosser Dankbarkeit”. Interview mit Major Peter Hasler, „Der Schweizergardist” 2009, nr 2, s. 23-25.

²⁴ „Un engagement pour un monde meilleur”. Interview avec Jean Daniel Pitteloud, „Der Schweizergardist” 2012, nr 1, s. 28-29.

²⁵ *Mit Unternehmergeist und missionarischer Ader in die Zukunft*. Interview mit alt Hauptmann Frowin Bachmann (GSP 1985-2016), „Der Schweizergardist” 2016, nr 3, s. 32-33.

²⁶ „Unser Auftrag verpflichtet”. Interview mit Major William Kloter, „Der Schweizergardist” 2010, nr 2, s. 28-29.

²⁷ *Un service incroyablement enrichissant*. Interview avec Le Capitaine Cyril Duruz, „Der Schweizergardist” 2015, nr 3, s. 16-17.

Gwardia nadal pozostanie znakiem rozpoznawczym zalet naszej ojczyzny: sumienności, wierności, precyzji i uprzejmości²⁸.

Jednak, co zaskakujące, wywiady przeprowadzono głównie z ludźmi jedynie pośrednio związanymi z Gwardią, jak np. eks-gwardziści (np. Jacques Babey, Ulysse Biéri), dostojnicy kościelni (np. kardynał Kurt Koch, opat Gilles Gachoud), historycy (Ulrich Nersinger, dr Marco Reichmuth), politycy (Flavio Conti, Pascal Couchepin), czy artyści (malarz Rudolf Mirer, producent filmowy Peter Weckert).

Większość wywiadów (20 indywidualnych i 3 wspólnie z drugą osobą) przeprowadził redaktor naczelny Horst Oertle. Pozostałe 6 były dziełem innych osób, np. kpt. Gwardii Frowina Bachmanna, eks-gwardzisty Ulysse'a Biéri, czy kolejnego redaktora Andreasa Wicky.

f) **Artykuły historyczne** – jedną ze stałych rubryk stanowią artykuły historyczne bezpośrednio lub pośrednio związane z Papieską Gwardią Szwajcarską. Ogółem opublikowano 36 takich kilkustronicowych artykułów²⁹. Wśród autorów zaproszonych do współpracy na plan pierwszy z 14 tekstami wysuwa się Ulrich Nersinger³⁰. Ten watykanista oraz historyk zajmujący się Kościołem katolickim w Niemczech i wojskami papieskimi, cieszył się dużym uznaniem redakcji „Der Schweizergardist”. Na szczególną uwagę zasługuje jego tekst o fladze Państwa Miasta Watykan³¹, której początki sięgają pontyfikatu papieża Leona XII (1823-1829). Według postanowień traktatów laterańskich z 11 lutego 1929 roku flagę eksponowano głównie podczas uroczystości koronacyjnych nowych papieży, procesji Bożego Ciała, czy przysięgi gwardzistów.

²⁸ „Rückblick in grosser Dankbarkeit”..., s. 23-25.

²⁹ W czterech numerach nie opublikowano żadnego artykułu historycznego (nr 1/2007, nr 2/2014, nr 1/2017, nr 2/2017). Z kolei w siedmiu wydrukowano ich po dwa (nr 2/2007, nr 3/2008, nr 1/2010, nr 3/2010, nr 3/2011, nr 2/2013, nr 1/2015).

³⁰ Np. U. Nersinger, *Die Gendarmen des Papstes*, „Der Schweizergardist” 2009, nr 3, s. 24-27; Idem, *Eine Miliz von römischen Bürgern*, „Der Schweizergardist” 2009, nr 1, s. 26-29; Idem, *Freiheitskämpfer der Kirche*, „Der Schweizergardist” 2010, nr 1, s. 23-25; Idem, *Wanted: John H. Surratt, Zouave*, „Der Schweizergardist” 2011, nr 3, s. 19-21.

³¹ U. Nersinger, *Banner der Kirche und Fahnen der Päpste*, „Der Schweizergardist” 2012, nr 2, s. 30-33.

Autorami tekstów byli również inni zawodowi historycy, w tym dr Alois Odermatt (5)³², dr Vincenz Oertle (3)³³, dr Reto Stampfli (1)³⁴, czy dr Marco Reichmuth (1)³⁵.

Ponadto na łamach czasopisma teksty historyczne publikowali jego redaktorzy naczelni, jak Horst Oertle (2)³⁶, który opublikował interesujący artykuł o doboszach w PGS, czy Andreas Wicky (2)³⁷. Spośród pozostałych ośmiu autorów na wyróżnienie zasługują teksty Rolanda Brunnera o założonej w 1881 roku orkiestrze Gwardii³⁸, Dominica Pedrazzini³⁹ o komendancie jednostki Julesie Repondzie⁴⁰, a także Bernharda Hülsebuscha o narodowym kościele szwajcarskim w Rzymie⁴¹.

g) **Artykuły dotyczące eks-gwardzistów** – w każdym numerze byłym strażnikom papieskim poświęcano przynajmniej kilkanaście stron magazynu. Omawiano w nich aktywność poszczególnych sekcji. Przykładowo składały się na nią głównie zjazdy Stowarzyszenia eks-gwardzistów, uroczystości religijne i kulturalne, pielgrzymki i wycieczki, jubileusze, a także śluby i nekrologi.

h) **Nekrologi** – w trakcie 11 lat wydawania czasopisma zamieszczono w nim 71 nekrologów. Z tego aż 67 dotyczyło eks-gwardzistów szwajcarskich, w tym wyższych oficerów jednostki. Czasami były to

³² Np. A. Odermatt, *Der erste Pfyffer von Altishofen*, „Der Schweizergardist” 2007, nr 3, s. 22-23.

³³ Np. V. Oertle, „*Le meilleur fusil de guerre existant*”, „Der Schweizergardist” 2013, nr 1, s. 37-39.

³⁴ R. Stampfli, *Die Geburtsstunde des Vatikanstaats*, „Der Schweizergardist” 2009, nr 2, s. 30-31.

³⁵ M. Reichmuth, *Das neue Reglement der Schweizergarde*, „Der Schweizergardist” 2007, nr 1, s. 22-23.

³⁶ Np. H. Oertle, *Trommelwirbel am Fusse von Sankt Peter*, „Der Schweizergardist” 2016, nr 2, s. 42-45.

³⁷ Np. A. Wicky, *Das erste Gardereglement von 1858*, „Der Schweizergardist” 2008, nr 2, s. 32-34.

³⁸ R. Brunner, *Die Anfänge der Gardemusik*, „Der Schweizergardist” 2008, nr 3, s. 32-35.

³⁹ D. M. Pedrazzini, *Jules Repond: Le dernier „condottiere”*, „Der Schweizergardist” 2007, nr 2, s. 16-19.

⁴⁰ Jules Repond (1853-1933). Pochodził z francuskojęzycznej części kantonu Fryburg. Prawnik, dziennikarz, oficer armii szwajcarskiej. Komendant Gwardii w latach 1910-1921. Reformator jednostki, wprowadził m. in. nowe umundurowanie i uzbrojenie oraz sztandar formacji. Autor pracy dot. jednostki – J. Repond, *Le costume de la garde suisse pontificale et la Renaissance italienne*, Roma 1917.

⁴¹ B. Hülsebusch, *Die Schweizer „Nationalkirche” in Rom*, „Der Schweizergardist” 2011, nr 3, s. 14-17.

też nekrologi osób związanych z Gwardią, np. szwajcarskich sióstr Opatrzności Bożej z Baldegg, do 2003 roku prowadzących kuchnię formacji⁴², czy żon byłych strażników papieskich. Z drugiej strony w każdym numerze zamieszczano życzenia z okazji „okrągłych” urodzin dla byłych gwardzistów⁴³, czy też dokumentowano fotograficznie śluby eks-gwardzistów. Tych ostatnich wydarzeń było 20.

i) **Recenzje książek** – jest to jedna z rubryk, która według autora niniejszego tekstu, nie jest prowadzona zbyt sumiennie. Wydawałoby się, że w takim dziale czytelnik odnajdzie przede wszystkim recenzje książek dotyczących PGS. Zresztą w omawianym okresie wydano ich sporo⁴⁴. Jednak wspomnianych recenzji nie sposób uświadczyc na łamach czasopisma, co stanowi spore zaniedbanie. Cóż można zatem odnaleźć w rubryce recenzyjnej. Otóż znajdziemy tam kilka książek Ulricha Nersingera, z których tylko jedna pośrednio dotyczy gwardzistów⁴⁵. Spośród książek dotyczących PGS poddano opisowi redakcyjnemu zaledwie dwie – również wydane w Polsce⁴⁶. Ponadto na łamach „Der Schweizergardist” zrecenzowano pracę O. Sittela⁴⁷

⁴² Od 7 lutego 2003 roku do dziś kantyną gwardzistów opiekują się polskie siostry Albertynki – dop. Ł. N..

⁴³ Odnotowywano ukończenie 50, 60, 70, 75, 80, 85, 90 i powyżej lat.

⁴⁴ Np. D. Delcuratolo, *Storia Della Guardia Svizzera Pontificia e Dei Corpi Militari Pontifici Disciolti nel 1970*, Varese 2006; R. Royal, op. cit., New York 2006; G. Morello, *La Guardia Svizzera Pontificia. 500 Anni di Storia, Arte, Vita*, Roma 2006; *The Swiss Guard. Celebrating 500 Years of Papal Service*, red. M. Cupellaro, P. Fiorletta, New Haven, CT 2006; S. Meier, K. Kiermeier, *Treu, redlich und ehrenhaft. Die Schweizergarde in Bildern früher und heute*, Dachau 2007; D. Alvarez, op. cit., Lawrence, KS 2011; D. Geisser, E. Niederberger, *Päpstliche Schweizergarde – Buon Appetito: Rezepte, Geschichten und prominenten Porträts*, Thun 2014; *The Life of a Swiss Guard. A Private View*, red. R. Cometti, Città del Vaticano 2016.

⁴⁵ U. Nersinger, *Die Gendarmen des Papstes: Die Polizei des Vatikans im Kampf gegen Räuber, Revolutionäre und Vatileaks*, Bonn 2013.

⁴⁶ P. Segmüller, R. Biel, *Im Dienste des Heiligen. Meine Erfahrungen mit Johannes Paul II*, Fribourg 2014 – *Mój święty szef. Komendant Pius Segmüller w rozmowie z ks. Robertem Bielem*, Kraków 2014; A. Widmer, *The Pope & the CEO: John Paul II's leadership lessons to a young Swiss guard*, Steubenville, OH 2011 – Idem, *Strażnik świętego papieża. Moje lekcje życia u św. Jana Pawła II*, wstęp G. Weigel, Kraków 2013. Nie odnotowano na łamach czasopisma książek polskich autorów, czyli: Z. Witkowskiego, op. cit.; H. Majkrzaka, op. cit. Nie uczyniono tego, mimo, że wspomniane egzemplarze znajdują się w Archiwum (i bibliotece Gwardii) oraz mimo obecności tłumaczy w osobach żon gwardzistów, sióstr Albertynek, czy zaprzyjaźnionych z Gwardią polskojęzycznych mieszkańców Watykanu.

⁴⁷ O. Sittel, *Schweizergarde. Pontifical Swiss Guard. Eine Fotodokumentation*, Zürich 2015.

i jedną z czterech książek wydanych przez muzeum PGS w Naters, a dotyczącą gwardzysty kolekcjonera pocztówek⁴⁸. Wśród pozostałych tytułów dominowały przewodniki po Rzymie, książki dotyczące szpiegów w Watykanie, czy opisujące zbiory Muzeów Watykańskich.

Pozostałe informacje zamieszczone w czasopiśmie „Der Schweizergardist”

a) **Awanse** – każdego roku w jednostce następowała zmienność kadr. Część żołnierzy – weteranów odchodziła ze służby, a na ich miejsce niżsi stopniem uzyskiwali awanse. Oprócz oficerów, którzy byli mianowani przez Papieża, o wszystkich stopniach podoficerskich decydował komendant, a jedynie formalnej zgody udzielał na nie kardynał-sekretarz stanu. W trakcie 11 lat wydawania czasopisma, trzech komendantów awansowało na cztery dostępne w Gwardii stopnie podoficerskie (starszy sierżant, sierżant, kapral, wicekapral) 56 gwardzistów. Ogółem wśród nich byli: 1 starszy sierżant, 12 sierżantów, 11 kaprali, 32 wicekaprali. Rozkazy komendanta ogłaszające nominacje zawsze były wystawiane z datą pierwszego dnia miesiąca⁴⁹ i przeważnie drukowane w języku niemieckim. Jedynie w przypadku, gdy gwardzista władał innym językiem stosowano zasadę dwujęzyczności rozkazu.

b) **Pożegnania** – po jubileuszu 500-lecia Gwardii (2006) rozpoczęły się również pożegnania weteranów z jednostką. Kilkustronicowe relacje z uroczystości zakończenia służby na łamach czasopisma „Der Schweizergardist” zaprezentowano w wypadku ośmiu gwardzistów, w tym pięciu oficerów i trzech sierżantów⁵⁰. Warto dodać, że w omawianym okresie odeszło z jednostki więcej weteranów, jednak nie zostali oni podobnie uhonorowani.

Na uroczystość pożegnalną składały się zazwyczaj: Msza św. w kaplicy Gwardii, prywatna audiencja u Papieża, a także apel z udziałem członków jednostki, organizowany przeważnie na Dziedzińcu Honorowym Gwardii. Ta ostatnia część uroczystości była połączona

⁴⁸ *Ausflug nach Frascati. Gardist Albert Studer von Visperterminen und seine Ansichtskarten aus Rom (geschrieben 1902-1909)*, Naters 2013.

⁴⁹ Wśród nich przeważały marzec, wrzesień i styczeń.

⁵⁰ Byli to: sierżant Andreas Walpen (nr 1/2007), 25 lat służby (1982-2007); sierż. Claudio Vassalli (nr 2/2008), 16 lat służby (1992-2008); mjr Peter Hasler (nr 2/2009), 44,5 lat służby (1966-2009); kpt. Pino Coco (nr 3/2009), 24 lata służby (1985-2009); ppłk Jean-Daniel Pitteloud (nr 3/2010), 12 lat służby (1999-2010); sierż. Daniel Koch (nr 1/2013) 20 lat służby (1992-2012); mjr William Kloter (nr 3/2013), 3 lata służby (2010-2013); kpt. Frowin Bachmann (nr 3/2016), 30 lat służby (1985-2016).

z poczęstunkiem fundowanym przez odchodzącego weterana. Z tej okazji przemówienia wygłaszali komendant formacji, jej kapelan i weteran.

c) **Pielgrzymki** – gwardziści jako strażnicy następców św. Piotra i osoby wierzące w trakcie służby uczestniczyli także w wyjazdowych duchowych przeżyciach, jakimi są pielgrzymki. Zwyczajowo gwardziści corocznie wyjeżdżali do Asyżu, San Giovanni Rotondo, czy Lourdes, a część z nich (wybrani oficerowie i podoficerowie) uczestniczyła w pielgrzymkach papieskich. Raz na jakiś czas członkowie sił papieskich pielgrzymowali grupowo poza ustalone szlaki pielgrzymkowe, np. w związku z kanonizacją św. Jana Pawła II gwardziści w trzech sekcjach udali się na pielgrzymkę do Polski⁵¹.

d) **Istotne wydarzenia** – zasadniczo gwardziści w ciągu roku pełnili stałą służbę przy czterech wejściach do Watykanu⁵² oraz wartę podczas papieskich Mszy św. i audiencji generalnych. Każdorazowo wystawiali także asystę honorową w wypadku wizyt delegacji zagranicznych. Jednak monotonię codzienności przerywały rozmaite wydarzenia. Należały do nich zarówno cykliczne święta patronów jednostki, czy coroczne ćwiczenia w Aricci, jak również przypadki nadzwyczajne, takie jak: renowacja drzwi tworzących Bramę Spiżową⁵³; udaremnienie zamachu na papieża Benedykta XVI⁵⁴; uczestnictwo w nagraniu płyty CD z profesjonalną harfistką Danielą Lorenz⁵⁵, premiera filmu dokumentalnego o formacji, pt. *Najmniejsza armia świata* w reżyserii Gianfranco Pannone, na 72. Międzynarodowym Festiwalu Filmowym w Wenecji⁵⁶, czy interwencja w sprawie internetowego handlu umundurowaniem jednostki⁵⁷.

⁵¹ *Auf den Spuren von Johannes Paul II; Sur les traces de Jean-Paul II*, „Der Schweizergardist” 2014, nr 3, s. 16-19.

⁵² Brama Spiżowa, Brama Dzwonów, Brama św. Anny, wjazd Petriano.

⁵³ *Das Bronzetur*, „Der Schweizergardist” 2007, nr 3, s. 16.

⁵⁴ *Gardeoffiziere überwältigen Angreifer*, „Der Schweizergardist” 2007, nr 2, s. 12.

⁵⁵ *Weihnachts – CD der Schweizergarde*, „Der Schweizergardist” 2012, nr 2, s. 22; *CD – Taufe am Fest der Heiligen Cäcilia*, „Der Schweizergardist” 2013, nr 1, s. 18.

⁵⁶ *L'Esercito più piccolo del mondo*, Centro Televisivo Vaticano 2015.

⁵⁷ *Online-Handel mit Gardeuniformen*, „Der Schweizergardist” 2016, nr 3, s. 48. Więcej o tym [w:] Ł. Niewiński, op. cit., s. 49.

Podsumowanie

Wizerunek Papieskiej Gwardii Szwajcarskiej na łamach czasopisma „Der Schweizergardist” można odtworzyć na podstawie zawartości jego poszczególnych numerów. Zawartość tę należy podzielić na trzy zasadnicze części: administracyjno-techniczną, stałe rubryki i nadzwyczajne wydarzenia (pozostałe informacje). Wszystkie wydane dotychczas numery (łącznie 33) koncentrują się zasadniczo na takich aspektach obrazu jednostki, jak: służba Papieżowi, profesjonalizm, tradycja, czynny wypoczynek, pogłębianie wiary i wykształcenia, werbunek, wizerunek zewnętrzny (ikonografia).

Szwajcarski profesjonalizm Gwardii jest widoczny we wszystkich rubrykach magazynu, poczynając od ściśle przestrzeganej chronologii i prezentacji kroniki wydarzeń oraz corocznego stanu osobowego, poprzez wymóg nieustannej uprzejmości w zetknięciu z milionami pielgrzymów i turystów odwiedzających Watykan, nieustannej czujności względem potencjalnych zagrożeń, czy poczucie reprezentacji Papieża i ojczyzny przed światem, a na punktualności kończąc.

Istotną rolę w wizerunku Papieskiej Gwardii odgrywa tradycja. Świadczą o niej stałe miejsca warty, przywiązanie do barw żółto-czerwono-niebieskich, widoczne chociażby na okładkach „Der Schweizergardist”, dbałość o umundurowanie (także po zakończeniu służby). O jej poszanowaniu w codziennym funkcjonowaniu jednostki decydują awanse, pożegnania, nekrologi, czy zawsze szeroko komentowana coroczna przysięga nowych członków formacji. Ponadto zainteresowanie dziejami Gwardii stale podtrzymują artykuły historyczne zamieszczone na kartach magazynu, nierzadko pisane przez byłych gwardzistów oraz prezentowane recenzje książek o historii formacji.

Silnie podkreślany i preferowany, co uwidacznia się w tzw. informacjach pozostałych, jest ciągły rozwój aktywności fizycznej (w zdrowym ciele zdrowy duch), duchowej i intelektualnej. Dowództwo jednostki zwraca szczególną uwagę na organizację czasu wolnego halabardników, duchowy aspekt przynależenia do formacji, czy rozwój znajomości języków włoskiego i angielskiego.

Kwestii werbunku dotyczą przede wszystkim sprawozdania ze szkoły rekrutów, ale także informacje zawarte w wywiadach, jak również szczegółowe opisy przysięgi. Z kolei wygląd zewnętrzny członków jednostki, a szczególnie ich umundurowanie, uzbrojenie i postawa, widoczne są na kolorowych fotografiach zamieszczonych w czasopiśmie. Na wszystkich widnieją uśmiechnięci młodzi ludzie, pełni zapału i ideałów. Silnie podkreślane jest uzbrojenie i umundurowanie

formacji, nawiązujące do wielowiekowej tradycji, a zwłaszcza zbroje i srebrne moriony (hełmy) prezentujące się okazałe podczas przysięgi.

Podsumowując, szwajcarski halabardnik Gwardii chroniący Papieża, został ukazany na łamach brązowego czasopisma „Der Schweizergardist” w latach 2007-2017 jako profesjonalista wierny tradycji, preferujący czynny wypoczynek, a także jako praktykujący katolik, stale podnoszący własne umiejętności i dbający o rozwój wartości duchowych.

PAPIESKA GWARDIA SZWAJCARSKA NA ŁAMACH CZASOPISMA „DER SCHWEIZERGARDIST” W LATACH 2007-2017

Artykuł prezentuje zawartość czasopisma „Der Schweizergardist” i przedstawia wizerunek Papieskiej Gwardii Szwajcarskiej kreowany na jego łamach. Cezura czasowa rozpoczyna się w 2007 roku, kiedy to został opublikowany pierwszy numer, a kończy wraz z wydaniem (bieżącego) numeru 3/2017. Do tej pory tematyka ta nie była poruszana w światowej historiografii. Magazyn „Der Schweizergardist” nie jest też dostępny w Polsce, stąd pozostaje nieznanym wśród rodzimych historyków. Ponadto czasopismo to stanowi główne źródło informacji dotyczących najnowszych dziejów Papieskiej Gwardii Szwajcarskiej. Dodatkową wartość poznawczą można odnaleźć również w cyklach wywiadów przeprowadzanych z członkami korpusu Gwardii i umieszczanych właśnie na łamach „Der Schweizergardist”. Interesujące są także zawarte w nim artykuły historyczne związane z tematyką PGS. Autor w niniejszym tekście odpowiada na następujące pytania badawcze: jak wyglądała geneza powstania pisma? Kto redaguje magazyn? O czym pisano w „Der Schweizergardist”? Jak wyglądały i czego dotyczyły administracyjno-techniczne, stałe i nadzwyczajne rubryki czasopisma? Z kim przeprowadzano wywiady? Kim byli autorzy tekstów historycznych? W jakim świetle ukazywano codzienną służbę strażników papieskich i na co zwracano uwagę?

Słowa kluczowe: Papieska Gwardia Szwajcarska, Papież, Ojciec Święty, Państwo Miasto Watykańskie, „Der Schweizergardist”.

Bibliografia:

Źródła publikowane:

1. *Guardia Svizzera Pontificia. Jahresbericht 2005*, Città del Vaticano 2006.
2. *Mój święty szef. Komendant Pius Segmüller w rozmowie z księdzem Robertem Bielem*, Kraków 2014.
3. *Päpstliche Schweizergarde. Jahresbericht 1966*, Roma 1967.

4. Repond J., *Le costume de la garde suisse pontificale et la Renaissance italienne*, Roma 1917.
5. Widmer A., *Strażnik świętego papieża. Moje lekcje życia u św. Jana Pawła II*, wstęp G. Weigel, Kraków 2013.

Źródła prasowe:

1. *Auf den Spuren von Johannes Paul II; Sur les traces de Jean-Paul II*, „Der Schweizergardist” 2014, nr 3.
2. Brunner R., *Die Anfänge der Gardemusik*, „Der Schweizergardist” 2008, nr 3, s. 32-35.
3. *Das Bronzetur*, „Der Schweizergardist” 2007, nr 3, s. 16.
4. *Den Glauben entdecken, vertiefen und leben. Interview mit Gardekaplan Thomas Widmer*, „Der Schweizergardist” 2016, nr 2, s. 40-41.
5. *„Der echte Hirte riecht nach Schaf”*. Interview mit Weihbischof Alain de Raemy, „Der Schweizergardist” 2014, nr 1, s. 28-29.
6. *„Der Papst schätzt seine Garde sehr”*. Interview mit Oberst Christoph Graf, „Der Schweizergardist” 2015, nr 1, s. 34-35.
7. *Die Arbeit des Papstes berührt jeden. Interview mit Gardekaplan P. Alain de Raemy*, „Der Schweizergardist” 2007, nr 1, s. 34-35.
8. *Gardeoffiziere überwältigen Angreifer*, „Der Schweizergardist” 2007, nr 2, s. 12.
9. Hülsebusch B., *Die Schweizer „Nationalkirche” in Rom*, „Der Schweizergardist” 2011, nr 3, s. 14-17.
10. *„Le prêtre est un faiseur de ponts”*. Interview avec le Chapelain Pascal Burri, „Der Schweizergardist” 2014, nr 3, s. 22-23.
11. *„Mein Glaube ist mein Lebensinhalt”*. Interview mit Oberst Elmar Th. Mäder, „Der Schweizergardist” 2008, nr 2, s. 30-31.
12. *Mit Unternehmergeist und missionarischer Ader in die Zukunft. Interview mit alt Hauptmann Frowin Bachmann (GSP 1985-2016)*, „Der Schweizergardist” 2016, nr 3, s. 32-33.
13. Nersinger U., *Banner der Kirche und Fahnen der Päpste*, „Der Schweizergardist” 2012, nr 2, s. 30-33.
14. Nersinger U., *Die Gendarmen des Papstes*, „Der Schweizergardist” 2009, nr 3, s. 24-27.
15. Nersinger U., *Eine Miliz von römischen Bürgern*, „Der Schweizergardist” 2009, nr 1, s. 26-29.
16. Nersinger U., *Freiheitskämpfer der Kirche*, „Der Schweizergardist” 2010, nr 1, s. 23-25.
17. Nersinger U., *Wanted: John H. Surratt, Zouave*, „Der Schweizergardist” 2011, nr 3, s. 19-21.
18. Odermatt A., *Der erste Pfyyfer von Altishofen*, „Der Schweizergardist” 2007, nr 3, s. 22-23.
19. Oertle H., *Trommelwirbel am Fusse von Sankt Peter*, „Der Schweizergardist” 2016, nr 2, s. 42-45.
20. Oertle V., *„Le meilleur fusil de guerre existant”*, „Der Schweizergardist” 2013, nr 1, s. 37-39.

21. *Online-Handel mit Gardeuniformen*, „Der Schweizergardist” 2016, nr 3, s. 48.
22. Pedrazzini D. M., *Jules Repond: Le dernier „condottiere”*, „Der Schweizergardist” 2007, nr 2, s. 16-19.
23. Reichmuth M., *Das neue Reglement der Schweizergarde*, „Der Schweizergardist” 2007, nr 1, s. 22-23.
24. „*Rückblick in grosser Dankbarkeit*”. Interview mit Major Peter Hasler, „Der Schweizergardist” 2009, nr 2, s. 23-25.
25. „*Rückkehr mit Freude und Respekt*”. Interview mit Oberst Daniel Anrig, „Der Schweizergardist” 2008, nr 3, s. 26-27.
26. Stampfli R., *Die Geburtsstunde des Vatikanstaats*, „Der Schweizergardist” 2009, nr 2, s. 30-31.
27. „*Un engagement pour un monde meilleur*”. Interview avec Jean Daniel Pitteloud, „Der Schweizergardist” 2012, nr 1, s. 28-29.
28. *Un service incroyablement enrichissant*. Interview avec Le Capitaine Cyril Duruz, „Der Schweizergardist” 2015, nr 3, s. 16-17.
29. „*Unser Auftrag verpflichtet*”. Interview mit Major William Kloter, „Der Schweizergardist” 2010, nr 2, s. 28-29.
30. *Weihnachts – CD der Schweizergarde*, „Der Schweizergardist” 2012, nr 2, s. 22; *CD – Taufe am Fest der Heiligen Cäcilia*, „Der Schweizergardist” 2013, nr 1, s. 18.
31. Wicky A., *Das erste Gardereglement von 1858*, „Der Schweizergardist” 2008, nr 2, s. 32-34.

Literatura:

1. Alvarez D., *The Pope's Soldiers. A Military History of the Modern Vatican*, Lawrence, KS 2011.
2. *Ausflug nach Frascati. Gardist Albert Studer von Visperterminen und seine Ansichtskarten aus Rom (geschrieben 1902-1909)*, Naters 2013.
3. Delcuratolo D., *Storia Della Guardia Svizzera Pontificia e Dei Corpi Militari Pontifici Disciolti nel 1970*, Varese 2006.
4. Geisser D., Niederberger E., *Päpstliche Schweizergarde – Buon Appetito: Rezepte, Geschichten und prominenten Porträts*, Thun 2014.
5. Krieg P. M., Stampfli R., *Die Schweizergarde in Rom 1506-2006*, Zürich 2006.
6. Majkrzak H., *Watykan. Papieskie formacje zbrojne*, Kęty 2013.
7. Meier S., Kiermeier K., *Treu, redlich und ehrenhaft. Die Schweizergarde in Bildern früher und heute*, Dachau 2007.
8. Morello G., *La Guardia Svizzera Pontificia. 500 Anni di Storia, Arte, Vita*, Roma 2006.
9. Nersinger U., *Die Gendarmen des Papstes: Die Polizei des Vatikans im Kampf gegen Räuber, Revolutionäre und Vatileaks*, Bonn 2013.
10. Niewiński Ł., *Papińska Gwardia Szwajcarska na pocztówkach*, Oświęcim 2017.
11. Royal R., *The Pope's Army. 500 Years of the Papal Swiss Guard*, New York 2006.

12. Sittel O., *Schweizergarde. Pontifical Swiss Guard. Eine Fotodokumentation*, Zürich 2015.
13. *The Life of a Swiss Guard. A Private View*, ed. by R. Cometti, photographs F. Mantegna, Città del Vaticano 2016.
14. *The Swiss Guard. Celebrating 500 Years of Papal Service*, ed. by M. Cupellaro, P. Fiorletta, New Haven, CT 2006.
15. Witkowski Z., „*Mężnie i wiernie*”. *Papieska Gwardia Szwajcarska. Historia chwały*, Toruń 2010.